

**Управління культури, національностей, релігій та
охорони об'єктів культурної спадщини
Одеської обласної державної адміністрації**

**Одеська обласна універсальна наукова бібліотека
ім. М. Грушевського**

Науково-методичний відділ

**РОБОТА БІБЛІОТЕК,
СПРЯМОВАНА НА ГЕРОЇЗАЦІЮ ОСІБ, ЖИТТЯ ЯКИХ
ПРИСВЯЧЕНЕ БОРОТЬБИ ЗА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ ТА
ТЕРИТОРІАЛЬНУ ЦІЛІСНІСТЬ УКРАЇНИ**

Методичні поради

**Одеса
2018**

Однією з традицій бібліотечної роботи є відзначення роковин особливих подій чи видатних осіб з метою підкреслення їхньої важливості у нашій історії, в нашому національному минулому.

Бібліотечна діяльність сьогодення спрямована на реалізацію державних завдань, пов'язаних з героїзацією осіб, життя яких присвячене боротьбі за незалежність і територіальну цілісність України.

Постанова Верховної Ради України «Про відзначення пам'ятних дат і ювілеїв у 2018 році» (8 лютого 2018 року № 2287-УІІ) висвітлила багато осіб, які досі не отримали відповідного справедливого признання, а це – учасники боротьби за незалежність України у ХХ столітті, вояки української армії УНР, УПА, активісти правозахисного руху, розвідники, письменники, журналісти, працівники уряду УНР, громадські і політичні діячі.

Бібліотеки вважають своїм обов'язком зберігати пам'ять славного героїчного минулого, не дозволити йому піти у забуття і поширити правду про Україну світові. Бібліотеки повинні розробити та здійснити комплекс заходів, який матиме на меті відсвіжити пам'ять та вселити в кожне покоління розуміння багатозначності подій та осіб у нашій історії, в нашому національному розвитку. Саме ця робота є реалізацією завдань щодо національно-патріотичного виховання громадян різного віку та соціального стану.

Пропонуємо заходи на виконання завдань, поставлених Верховною Радою у названій вище Постанові, здійснювати за наступними комплексами, об'єднаними у циклі **«Учасники боротьби за незалежність України в ХХ столітті»**:

- «Офіцерський корпус армії УНР»
- «Багряні жнива Української повстанської армії»
- «Вирок літераторам і філософам: вічна слава та запізніле визнання».

Офіцерський корпус армії УНР

До комплексу заходів, що розкривають тему героїв офіцерського корпусу армії УНР, пропонуємо включити розповідь про Бориса Палія-Неїла (1878-1956), генерал-хорунжого Армії УНР, організатора військового параду 22.01.1919 року на честь злуки УНР та ЗУНР; Олександра Шайбле (1878-1919), військового діяча, генерал-хорунжого Армії УНР, Миколу Ковалю-Медзевецького (1868-1929), українського військового діяча, генерал-поручика Армії УНР; Костянтина Пестушка (1898-1921), отамана Степової дивізії, головного отамана Холодного Яру, Олександра Петлюру (1888-1951), військового діяча, полковника Армії УНР, Віктора Куца (1878-1942), військового діяча, генерал-хорунжого Армії УНР, Михайла Омеляновича-Павленка (1878-1952), військового діяча, генерал-полковника Армії УНР, Федора Артеменка (1898-1922) військового діяча, полковника Армії УНР.

Цей комплекс ефективно пов'язується з подіями Української революції 1917-1921 років і презентація виставки під назвою «Військові діячі на службі Україні: визвольні змагання Української революції» сприятиме глибокому національному розкриттю недостатньо відомої теми. Залучення фахівців-істориків для проведення історичних читань і циклів бесід – необхідна умова ефективності цієї форми роботи.

Враховуючи, що життя деяких діячів було тісно пов'язане з Одесою (наприклад, Віктор Максимович Куц закінчив Одеське піхотне училище), можна презентувати виставку під назвою «Чорноморська хвиля Української революції: провідники національного руху 1917-1921 років».

Розповідь про долі цих особистостей необхідно пов'язати з бесідами, які супроводжуватиме відеоряд, експонування історичних видань, присвячених 100-річчю проголошення Української держави (Гетьманату Павла Скоропадського), 100-річчю створення Українського військово-морського флоту, 100-річчю прийняття Конституції Української Народної Республіки. До цих визначних подій (квітень 1918) в історії нашої держави необхідно оформити експозицію «Здобудемо українську державу, або згинемо в боротьбі за неї».

З метою знаходження матеріалів щодо досить небагато розкритої в літературі теми пропонуємо звернути увагу на Посилання (див.: 1, 2, 4, 8, 12, 13, 15, 19, 22, 23, 24, 29, 30, 32, 34, 37, 38, 45, 46).

Багрянні жнива Української повстанської армії

Комплекс заходів «Багрянні жнива Української повстанської армії», присвячений діячам УПА, підпільникам, зв'язним. Завдання бібліотек – яскраво розповісти про боротьбу УПА (озброєного крила Організації Українських Націоналістів) у двадцятих-п'ятдесятих роках ХХ століття, як складової визвольного українського руху.

Виставки і бесіди цієї тематики, враховуючи незначну обізнаність читачів з цих питань, можна назвати «Історія під грифом «Секретно», «Правда полинова», «Доля – за вільну Україну», «Під псевдонімом». На цих заходах ви розповідатиме про долі Марії Папірник-Буряк, підпільниці ОУН, учасниці Кенгірського повстання політв'язнів, Тараса Бульби-Боровця, засновника «Поліської Січі», Василя Івахіва, командира УПА на Волині, підполковника УПА, Юліана-Михайла Ковальського (псевдонім «Гарпун»), сотника УПА, Богдани Світлик-Литвинко, підпільниці ОУН, Пелагеї Стельмащук-Шмигельської, учасниці підпілля ОУН, зв'язкової УПА. Бажано, розповідаючи про них, тих хто загинув, хто не був зломлений за ґратами сталінських таборів, або доживав життя в екзистенції, підкреслювати, що справжня відвага найчастіше непомітна, але саме такі герої здатні викликати захват і захоплення.

Радимо для підготовки цих зустрічей використовувати наступні Посилання (див.: 1, 2, 9, 10, 12, 13, 14, 20, 21, 25, 31, 40, 41, 47).

Вирок літераторам і філософам: вічна слава та запізніле визнання

Комплекс заходів, присвячених науковцям, літераторам і філософам, які присвятили своє життя боротьбі за незалежність України у ХХ столітті, і чий ювілей ми відмічаємо 2018 року, має можливість для досить значного розбігу форм роботи:

- Читацька конференція за книгою Юрія Горліса Горського «Холодний Яр: спогади осавула 1-го куреня полку гайдамаків Холодного Яру» та виставка за яскравою біографією автора під назвою «У підпіллі Залізняка».

- Літературно-поетичний вечір «Кость Буревій: розстріляний талант».
- Поетичний вечір «Трагічна доля великого таланту», присвячений Миколі Чернявському, розстріляному за рішенням «трійки» за «український націоналізм» 19 січня 1938 року.
- Філософські національні читання «Микола Сціборський: теоретик українського націоналізму».
- Правознавчі екскурсії і презентація виставки «Богдан Кістяківський: видатна постать правознавця».
- Літературний вечір «Досвітній сполох», присвячений Михайлові Масютко (розстріл замінено золотокопальнями на Колимі (1937-1942), за український націоналізм знову засуджено на 6 років тюрми та табору (1965-1971).
- Історичний літературний вечір «Рукописи не горять: українська національна ідея жива» (рукопис роману «Батьківщина» Антіна Крушельницького спалено: за свідченням секретної записки тюремного управління НКВС від 4 червня 1941 року «Рукопис знищено шляхом спалення»), присвячується Антіну Крушельницькому, одному з керівників ОУН, письменнику, журналісту, міністру освіти УНР, страченому рішенням «трійки» в урочищі Сандармох.
- Літературний вечір «На полі честі», присвячений Євгену Сверстюку, громадському, літературному, релігійному діячу, політв'язню радянського режиму.
- Поетичний вечір «Недоспівана пісня ранньої осені», присвячений Євгену Сверстюку, засудженому за віру в українську незалежність до ув'язнення на Соловках, де і помер на 38-му році життя.

Для підготовки радимо використовувати наступні Посилання (див.: 1, 2, 6, 7, 11, 12, 13, 16, 17, 18, 27, 35, 36, 42, 43).

Бібліотеки можуть окремо виділити комплекс заходів, присвячений діяльності **правозахисників**, який можна об'єднати назвою «Права людини перед усе» (Валентина Драбата, Ірина Заславська, Лідія Гук, Стефанія Шабатура). Ці заходи нададуть можливість бібліотекарю розповісти також про діяльність української гельсінської групи.

Радимо використовувати наступні Посилання (див.: 1, 2, 3, 5, 12, 13, 26, 28, 39).

Враховуючи, рекомендації Верховної Ради, які були надані Міністерству освіти і науки України щодо забезпечення проведення у середніх і вищих навчальних закладах уроків, виховних годин, «круглих столів», науково-практичних конференцій бібліотекам необхідно кооперувати свою діяльність з роботою даних закладів. Завдання бібліотек – зробити названі заходи більш яскравими, які викликатимуть цікавість молодь до подій героїчного минулого нашої країни.

Список джерел та посилань

1. Про відзначення пам'ятних дат і ювілеїв у 2018 році : Постанова Верховної Ради України від 8 лютого 2018 року № 2287-VIII : [Електронний ресурс] // Верховна Рада України / Законодавство України : сайт. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2287-19>
2. Уряд затвердив план заходів з відзначення 100-річчя подій Української Революції 1917 – 1921 років [Електронний ресурс] // Український інститут національної пам'яті : сайт. – Режим доступу: <http://www.memory.gov.ua/news/uryad-zatverdiv-plan-zakhodiv-z-vidznachennya-100-richchya-podii-ukrainskoi-revoljutsii-1917-19>
- * * *
3. 09.11.1976 – створено Українську громадську групу сприяння виконанню Гельсінських угод [Електронний ресурс] // Територія терору : сайт. – Режим доступу: <http://territoryterror.org.ua/uk/resources/calendar/details/?newsid=434>
4. Артеменко Федір Петрович [Електронний ресурс] // Вікіпедія : сайт. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%90%D1%80%D1%82%D0%B5%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE_%D0%A4%D0%B5%D0%B4%D1%96%D1%80_%D0%9F%D0%B5%D1%82%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87
5. Бажан О. Г. Правозахисний рух в УРСР в 1960-1980-ті роки [Електронний ресурс] / О. Г. Бажан // Енциклопедія історії України : сайт. – Режим доступу: <http://resource.history.org.ua/cgi->

bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=TRN=&S21COLORTERMS=0&S21STR=pravozakhysnyj rukh v urs_r_v

6. **Безсмертний-Анзіміров А.** Кость Буревій [Електронний ресурс] / Андрій Безсмертний-Анзіміров // Україна Incognita : сайт. – Режим доступу: <http://incognita.day.kiev.ua/kost-burevij.html>
7. **Богдан Кістяківський** [Електронний ресурс] // Українці в світі / Персоналії : сайт. – Режим доступу: <http://www.ukrainians-world.org.ua/ukr/peoples/e597a64716fb36ad>
8. **В Україні проголосили гетьманат Павла Скоропадського** [Електронний ресурс] // Український календар : сайт. – Режим доступу: http://www.calendarium.com.ua/ua/v_ukraini_progosilosil_getmanat_pavla_skoropadskogo_1918.
9. **Василенко М.** Тарас Бульба-Боровець – організатор УПА [Електронний ресурс] / Михайло Василенко // Поліська Січ : сайт. – Режим доступу: <https://tsn.ua/analitika/istoriya-z-grifom-sekretno-gulag-kinec-imperiyi-teroru.html>
10. **В'ятрович В.** Історія з грифом "Секретно": ГУЛАГ. Кінець імперії терору : [погляди про Кенгірське повстання політв'язнів] [Електронний ресурс] / Володимир В'ятрович // ТСН : сайт. – Режим доступу: <https://tsn.ua/analitika/istoriya-z-grifom-sekretno-gulag-kinec-imperiyi-teroru.html>
11. **Дудар О.** Без терміну давності: сім життів Юрія Горліс-Горського і його таємнича смерть [Електронний ресурс] / Оксана Дудар // Дивись info : сайт. – Режим доступу: <https://dyvys.info/2016/09/27/bez-terminu-davnosti-sim-zhyttiv-yuriya>
12. **Енциклопедія Історії України** [Електронний ресурс] // Інститут історії України / Національна академія наук України : сайт. – Режим доступу: <http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?C21COM=F&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU>.
13. **Енциклопедія Сучасної України** [Електронний ресурс] : сайт. – Режим доступу: <http://esu.com.ua/>
14. **Івахів Василь** – один із засновників УПА, який загинув у боротьбі з нацистами [Електронний ресурс] // Герої України : сайт. – Режим доступу: <http://heroes.profi-forex.org.ua/ivahiv-vasil>
15. **Капелюшний В. П.** Акт злуки УНР та ЗУНР [Електронний ресурс]

/ В. П. Капелюшний // Енциклопедія Сучасної України : сайт. – Режим доступу: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=43521

16. **Каплун В.** Сверстюк Євген Олександрович – видатний сучасний український публіцист і літературознавець [Електронний ресурс] / Володимир Каплун, Василь Овсієнко // Дисидентський рух в Україні : віртуальний музей / Український національний рух : сайт. – Режим доступу: <http://museum.khpg.org/index.php?id=1113995148>
17. **Кістяківський Богдан Олександрович** [Електронний ресурс] // Українське право : сайт. – Режим доступу: <https://dcrs.livejournal.com/9278.html>
18. **Коваль Р.** Коли кулі співали : біографії отаманів Холодного Яру і Чорного лісу. Осаул Залізняк (Юрій Горліс-Горський) [Електронний ресурс] / Роман Коваль // Українське життя в Севастополі : сайт. – Режим доступу: <http://www.ukrlife.org/main/evshan/kuli31.html>
19. **Коваль-Медзвецький Микола Опанасович** [Електронний ресурс] // Вікіпедія : сайт. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BB%D1%8C-%D0%9C%D0%B5%D0%B4%D0%B7%D0%B2%D0%B5%D1%86%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D0%9C%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%B0_%D0%9E%D0%BF%D0%B0%D0%BD%D0%B0%D1%81%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87
20. **Юліан Ковальський** [Електронний ресурс] // Локальна історія : Українська Галицька Асамблея : сайт. – Режим доступу: <http://www.localhistory.org.ua/person/nachalnyk-golovnogogo-vijskovogo-shtabu-upa-pivnich-zastupnyk-komandyra-oun-na-pivnichno-zahidnyh-ukrayinskyh-zemlyah-yulian-kovalskyj-garpun>
21. **Кричильський С.** "...упав Івахів, друг Василь..." [Електронний ресурс] / Сергій Кричильський // Україна молода : сайт. – Режим доступу: <http://www.umoloda.kiev.ua/number/177/163/6135>
22. **Кухаренко Р.** Михайло Омелянович-Павленко – генерал-полковник Армії УНР [Електронний ресурс] / Роман Кухаренко // Міграція : Всеукр. інф.-аналіт. щоміс. газ. : сайт. – Режим доступу: <http://migraciya.com.ua/news/open-forum/ua-michael-omelianovych-pavlenko---colonel-general-unr-army>
23. **Куш Віктор Максимович** [Електронний ресурс] // Вікіпедія : сайт. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D1%83%D1%89_%D0%92%D1%9

[6%D0%BA%D1%82%D0%BE%D1%80 %D0%9C%D0%B0%D0%BA%D1%81%D0%B8%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87.](#)

24. **Литвин М.** Особистості : Борис Палій-Неїло [Електронний ресурс] / М. Литвин, К. Науменко. – Режим доступу: http://history.org.ua/JournALL/kraj/kraj_2014_1/19.pdf.
25. **Наші герої – Богдана-Марія Світлик** [Електронний ресурс] // Voxropuli : Український часопис : сайт. – Режим доступу: <http://www.vox-populi.com.ua/rubriki/istoria/zlocini-nkvd/nasigeroiebogdanna-mariasvitlik>.
26. **Овсієнко В.** Гук Лідія Ларіонівна – репресована за громадську діяльність, лікар, еколог [Електронний ресурс] / Василь Овсієнко // Дисидентський рух в Україні : віртуальний музей / Український національний рух : сайт. – Режим доступу: <http://archive.khpg.org/index.php?id=1121096106>.
27. **Овсієнко В.** Масютко Михайло Савич – учитель, письменник, публіцист [Електронний ресурс] / Василь Овсієнко // Дисидентський рух в Україні : віртуальний музей / Український національний рух : сайт. – Режим доступу: <http://archive.khpg.org/index.php?id=1184405441>.
28. **Овсієнко В.** Шабатура Стефанія Михайлівна : інтерв'ю [Електронний ресурс] / Василь Овсієнко // Дисидентський рух в Україні : віртуальний музей / Український національний рух : сайт. – Режим доступу: <http://archive.khpg.org/index.php?id=1314388686>.
29. **Омельянович-Павленко Михайло Володимирович** [Електронний ресурс] // Вікіпедія : сайт. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9E%D0%BC%D0%B5%D0%BB%D1%8F%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87-%D0%9F%D0%B0%D0%B2%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE %D0%9C%D0%B8%D1%85%D0%B0%D0%B9%D0%BB%D0%BE %D0%92%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D0%BC%D0%B8%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87>
30. **Михайло Омелянович-Павленко** [Електронний ресурс] // Українці в світі / Персоналії : сайт. – Режим доступу: <http://www.ukrainians-world.org.ua/ukr/peoples/430f327d6c211b73/>.
31. **Пагірь О.** Участь українців в Кенгірському повстанні (16 травня – 26 червня 1954) [Електронний ресурс] / Олександр Пагірь // Територія терору : сайт. – Режим доступу: <http://territoryterror.org.ua/uk/publications/details/?newsid=684>
32. **Палій-Неїло Борис Васильович** [Електронний ресурс] // Вікіпедія :

сайт. – Режим доступу:

https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B9-%D0%9D%D0%B5%D1%97%D0%BB%D0%BE_%D0%91%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%81_%D0%92%D0%B0%D1%81%D0%B8%D0%BB%D1%8C%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87.

- 33. Пестушко Костянтин Юрійович** [Електронний ресурс] // Вікіпедія : сайт. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%B5%D1%81%D1%82%D1%83%D1%88%D0%BA%D0%BE_%D0%9A%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%8F%D0%BD%D1%82%D0%B8%D0%BD_%D0%AE%D1%80%D1%96%D0%B9%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87.
- 34. Пінак Є.** Військо Української революції 1917-1921 років / Євген Пінак, Микола Чмир [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://books.google.com.ua/books?id=iHA2DwAAQBAJ&pg=PT523&lpg=PT523&dq=%D0%BE%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%81%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D1%80+%D1%88%D0%B0%D0%B9%D0%B1%D0%BB%D0%B5&source=bl&ots=LZgQg_ze-a&sig=noG8j5tWsYBonMVbNpUIUHI8oaI&hl=ru&sa=X&ved=0ahUKEwjHyfGYsJHaAhWfSaQKHbFJCxYQ6AEIUTAF#v=onepage&q=%D0%BE%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%81%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D1%80%20%D1%88%D0%B0%D0%B9%D0%B1%D0%BB%D0%B5&f=false.
- 35. Рог В.** Юрій Горліс-Горський, "Холодний Яр". В полон тут не брали [Електронний ресурс] / Віктор Рог // Історична правда : сайт. – Режим доступу: <http://www.istpravda.com.ua/reviews/2010/11/3/2194/>
- 36. Рудяченко О.** Крушельницька. Святе сімейство [Електронний ресурс] / Олександр Рядченко // Еспресо : блог. – Режим доступу: https://espresso.tv/article/2014/12/10/krushelnycska_svyate_simeystvo.
- 37. Сосса Р.** Постаті української картографії (Микола Коваль-Медвецький, Ієронім Стебницький, Іван Стрельбицький) [Електронний ресурс] / Ростислав Сосса // Світ географії та туризму : сайт. – Режим доступу: <http://ukr-tur.narod.ru/istoukrgeo/allpubl/postati/2008/postatukrkartograf.htm.>
- 38. Стемпень С.** Олександр Петлюра, брат головного отамана УНР [Електронний ресурс] / Станіслав Стемпень // Слово Просвіти : сайт. – Режим доступу: http://history.org.ua/JournALL/kraj/kraj_2014_1/19.pdf.
- 39. Українська Громадська Група сприяння виконанню Гельсінських угод** [Електронний ресурс] // Українська Гельсінська Спілка з прав людини : сайт. – Режим доступу: [https://helsinki.org.ua/articles/ukrajinska-hromadska-hrupa-spryannya-vykonannju-helsinskyh-uhod/.](https://helsinki.org.ua/articles/ukrajinska-hromadska-hrupa-spryannya-vykonannju-helsinskyh-uhod/)

40. **Українська повстанська армія** [Електронний ресурс] // Вікіпедія : сайт. – Режим доступу:
<https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0%D0%B0%D1%80%D0%BC%D1%96%D1%8F>.
41. **Це зробили вони:** Важливі дати в історії українського жіноцтва [Електронний ресурс] // WOMO: сайт. – Режим доступу:
<http://womo.ua/tse-zrobili-voni-vazhlivi-dati-v-istoriyi-ukrayinskogo-zhinotstva/>.
42. **Чернишев Д.** Біографія Миколи Сціборського. Конституційні погляди Миколи Сціборського. Концепція "націократії" Миколи Сціборського [Електронний ресурс] / Дмитрій Чернишев // LIVEJOURNAL : блог. – Режим доступу: <https://dcrs.livejournal.com/9278.html>.
43. **Чернявський Микола** : творчість, біографія, критика [Електронний ресурс] // Клуб поезії : сайт. – Режим доступу:
<http://www.poetryclub.com.ua/metr.php?id=115&type=tvorch>.
44. **Чорний В.** Холодний яр, що не скорився [Електронний ресурс] / Василь Чорний // Бандера : бібліотека націоналіста : сайт. – Режим доступу:
<http://bandera.lviv.ua/holodnyj-jar-shho-ne-skoryvsja/>.
45. **Шайбле Александр Яковлевич** [Електронний ресурс] // Русская армия в Первой мировой войне / Русская армия в Великой войне : картотека проекта : сайт. – Режим доступу:
<http://www.grwar.ru/persons/persons.html?id=749>.
46. **Шайбле Олександр Якович** [Електронний ресурс] // Вікіпедія : сайт. – Режим доступу:
<https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A8%D0%B0%D0%B9%D0%B1%D0%B%D0%B5%D0%9E%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%81%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D1%80%D0%AF%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87>.
47. **Ясиневич Я.** За вільну Україну. Історія боротьби ОУН-УПА з нацистами [Електронний ресурс] / Ярина Ясиневич, Олеся Ісаюк, Марія Максименкова, Дмитро Адрійченко // ТСН : сайт. – Режим доступу:
<http://tsn.ua/special-projects/oun/>.

РОБОТА бібліотек, спрямована на героїзацію осіб, життя яких присвячене боротьбі за незалежність та територіальну цілісність України [Текст] : метод. поради / Упр. культури, національностей, релігій та охорони об'єктів культурної спадщини Одес. облдержадмін. ; Одес. обл. універс. наук. б-ка ім. М. Грушевського; [упоряд. Ю. С. Амелченко ; комп'ют. наб. Ю. С. Амелченко ; заг. редагування О. М. Ласкевич ; відп. за вип. О. А. Булгакова]. – Одеса, 2018. – 12 с. – 10x21,5. – 40 прим. : б.ц.

Ксерокс ОУНБ
Зам. № 12 від 30.03.2018 р.
Тираж 40 прим.